

Katalikiška mokykla: negalią turinčio asmens ugdymas Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyva

Vilija Targamadžė¹, Danguolė Gervytė²

¹ Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Edukologijos katedra,
Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius, vilija.targamadze@gmail.com

² VšĮ Vilniaus „Vermės“ katalikiškoji gimnazija, Architektų g. 85, 04208 Vilnius, danguole.gervyte@vvkg.lt

Anotacija: Straipsnyje nagrinėjama įtraukiojo ugdymo situacija katalikiškose mokyklose Lietuvoje pasitelkiant Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvą. Mokslinės literatūros, Katalikų Bažnyčios dokumentų analizė ir empirinis atvejo tyrimas atskleidžia katalikiškos ugdymo filosofijos ir įtraukties kultūros darną. Krikščioniška pasaulėžiūra, pateikdama negalios fenomeno interpretaciją, palaiko įtraukiojo ugdymo teoriją ir praktiką. Deja, išryškėja praktinio įgyvendinimo sunkumų dėl žmogiškųjų išteklių stygiaus ir dėl ribotų finansinių galimybių. Tai patvirtina ir atliktas Lietuvos katalikiškųjų mokyklų vadovų empirinis tyrimas.

Esminiai žodžiai: *specialiųjų poreikių mokinių ugdymas, katalikiška mokykla, įtraukusis mokymas, integracija, Katalikų Bažnyčios dokumentai, negalią turintis asmuo.*

Įvadas

Įtraukiojo ugdymo pagrindas katalikiškoje mokykloje yra pati krikščioniškoji pasaulėžiūra, t. y. mokyklos religinis-filosofinis pagrindas. Katalikiškų mokyklų religinį-filosofinį pagrindą lemia Bažnyčios doktrina ir ją patvirtinantys oficialūs Bažnyčios dokumentai. Kaip teigia katalikiško ugdymo raidą tyręs T. H. McLaughlinas (1997), Bažnyčios dokumentai yra turtingas katalikiško ugdymo principų šaltinis ir šiais laikais jie sunormina katalikiškos mokyklos filosofinį pagrindą. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, įtrauktumą reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas ir kiti poįstatyminiai ak-

tai¹, 2012 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinta pagalbos gavėjų klasifikacija², katalikiškos mokyklos, įgyvendindamos ugdymo tikslus, remiasi katalikiško ugdymo samprata³ ir religinio ugdymo tradicija. Todėl katalikiškose mokyklose turėtų būti įprasta nagrinėti ir vadovautis ne tik valstybinį ugdymą reglamentuojančiais dokumentais, bet ir Katalikų Bažnyčios dokumentų ištaromis apie ugdymą.

Katalikiško ugdymo tema daugiau analizuota užsienio autorių: G. Groppo (1991), T. H. McLaughlino (1997), A. S. Bryk, M. B. Kely (1999), T. H. Groome (2003), H. Lompaerts (2007), I. J. Convey (2012) ir kt. Lietuvoje iki šiol daugiausia tirta katalikiškos mokyklos istorija: O. Tijūnėlienė (2003), V. Juškienė (2009) ir kt. Įtrauktį katalikiško ugdymo kontekste, remdamiesi krikščioniškos pasaulėžiūros keliamais postulatais, tyrė J. M. Bartonas (2000), M. E. Blackett (2001), A. D. Bello (2006), T. J. Longas, M. J. Schuttloffel (2006), N. Scanlanas (2009), Ch. Grima-Farrell (2012), Lietuvoje – J. Ruškus (2002), A. Galkienė (2003). Kaip matoma iš pateiktų tyrimų, įtraukties katalikiškoje mokykloje problema mažai tyrinėta, o Lietuvoje beveik netirta. Paminėtuose tyrimuose autoriai daugiau dėmesio skiria pedagoginiams arba vadybiniais įtraukiojo ugdymo organizavimo klausimams, negu filosofiniam tokio pasirinkimo pagrindimui ir pasaulėžiūrinei prieigai. Lietuvoje katalikiškųjų mokyklų ugdymo analizė, atliekant įtraukiojo ugdymo pjūvį ir pasitelkiant Bažnyčios dokumentų retrospektyvą, yra nauja. Šiame kontekste **probleminis tyrimo klausimas**: kokia yra įtraukiojo ugdymo situacija katalikiškose mokyklose Lietuvoje? Ar ji yra adekvati Katalikų Bažnyčios dokumentuose pateikiamai įtraukaus ugdymo sampratai?

Tyrimo tikslas – išanalizuoti negalią turinčio asmens ugdymo įgyvendinimą katalikiškose mokyklose Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje.

Tyrimo uždaviniai

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie įtrauktį katalikiškose mokyklose.
2. Išanalizuoti Katalikų Bažnyčios dokumentų įtraukiojo ugdymo viziją ir ištaras apie asmenis, turinčius negalią, jų poreikius bei teises.
3. Atlikti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo Lietuvos katalikiškose mokyklose analizę Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje, vadovų (direktorių) požiūriu.

Tyrimo objektas – negalią turinčio asmens ugdymas katalikiškose mokyklose Lietuvoje Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje, mokyklų vadovų (direktorių) požiūriu.

¹ Remiantis LR švietimo įstatymu, „specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai“ (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-128, paragrafas 14,7).

² Nagrinėjant dokumentus bus remiamasi bendromis kategorijomis, taip pat būdingu švietimo diskurse „specialiųjų poreikių“ ar „pagalbos gavėjų“ apibrėžimu, bet intereso lauke yra specialiuosius poreikius turintys vaikai dėl įgimtos ar įgytos negalios arba raidos sutrikimo. Sąvokos įtrauktis, inkliuzija ir integracija straipsnyje vartojamos kaip sinonimai.

³ Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymu nr. 1599.

Metodologinė priega. Pats tyrimo tikslas siūlo pasirinkti filosofinę-teologinę priegą, nes per ją labiausiai atsiskleidžia conceptualieji įtraukties ypatumai, todėl darbe remiamasi G. Groppo (1991) ugdymo teologijos ir Ch. Grima-Farrell (2012) „įtraukos kultūros“ suvoktimi – jų teorijų esmė – įtraukties kultūra kykla iš krikščioniškos asmens sampratos, kuria remiantis kiekvieno specialieji poreikiai yra priimamai kaip asmens individualumas ir teisė.

Tyrime buvo taikomi šie metodai:

- Mokslinės literatūros ir tyrimų apie įtrauktį katalikiškose mokyklose apžvalga.
- Katalikų Bažnyčios dokumentų nuo II Vatikano Susirinkimo, skirtų katalikiškam ugdymui ir negalią turinčių asmenų realybei aptarti, turinio analizė.
- Negalią turinčių asmenų ugdymo katalikiškose mokyklose empirinis tyrimas Lietuvos katalikiškose mokyklose mokyklų vadovų (direktorių) požiūriu.

I. Mokslinės literatūros apie įtrauktį ir katalikišką ugdymą apžvalga

Atsakant į klausimą apie įtrauktį katalikiškose mokyklose, remiantis Katalikų Bažnyčios dokumentais, vertinga apžvelgti mokslinius tyrimus apie integracijos ir katalikiško ugdymo santykį bei įtrauktį katalikiškoje mokykloje. Remdamasis tyrimais JAV ir katalikišką ugdymą reglamentuojančiais dokumentais A. D. Bello (2006) nurodo, kad katalikiška mokykla sėkmingai ugdo vaikus iš ekonomiškai ir socialiai pažeidžiamų aplinkų, bet silpnas yra turinčiųjų negalią įtraukusis (inkliuzinis) ugdymas. Tai galima vadinti savotišku katalikiško ugdymo paradoksu, kai, esant visoms teorinėms ugdymo paradigmos prielaidoms įtraukiajam mokymui vykdyti ir net vaikų iš socialinės atskirties įtrauktumo tradicijai, iš tikrųjų valstybinėse mokyklose mokosi daugiau vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, negu katalikiškose⁴. Tyrimo rezultatus A. D. Bello (2006) savo straipsnyje interpretuoja kaip katalikiško ugdymo įstaigų finansavimo politikos ir tradicinės katalikiško ugdymo orientacijos į akademinius pasiekimus pasekmes. Panašios pozicijos laikosi kiti JAV katalikiškose mokyklose įtraukusių ugdymą tyrę autoriai T. J. Longas, M. J. Schuttloffel (2006). Pasak jų, nepaisant priežastinio inkliuzijos ir katalikiško ugdymo filosofijos ryšio, šis klausimas lieka kontraversiškas dėl paslaugų kokybės, mokytojų kvalifikacijos ir pan.

Autoriai nesvarsto klausimo, ar šiuolaikinė katalikiška mokykla turi būti inkliuzinė: „Įtraukti ar neįtraukti? – tai *ne* klausimas“, – perfrazuoja V. Šeksprą J. M. Bartonas (2000).

⁴ Šis tyrimas atliktas 2006 m. JAV, todėl jo apibendrinimų negalima taikyti visam katalikiškam ugdymui.

Įtraukusių ugdymą tyrę JAV ir Australijos autoriai J. M. Bartonas (2000), Ch. Grima-Farrell (2012) teigia, kad besivystantis įtraukusis ugdymas valstybinėse mokyklose ir kokybiškos jų paslaugos verčia katalikiškas mokyklas taip pat gerinti įtraukiojo ugdymo kokybę ir **suteikti krikščioniška pasaulėžiūra grindžiamą negalios fenomeno interpretaciją**. Krikščioniška pasaulėžiūra grindžiama negalios fenomeno interpretacija yra tarsi raktas į klausimą: kokia įtraukia mokykla būti? Katalikiškos integruotos mokyklos išsiskiria dvasiniu, moraliniu, filosofiniu ir teisiniu pagrindu, kuriuo remiasi visa katalikiško ugdymo sistema (Blackett, 2001). Pastaroji autorė teigia, kad pati katalikiška mokykla turi būti tarsi didelis kambarys, kuriame kiekvienas individas yra priimtas ir vertinamas – tai tarsi krikščioniškos bendruomenės modelis. Kiek kitaip į įtrauktį mokykloje žvelgia J. M. Bartonas (2000). Autorius ieško pagrindimo, kaip įtraukusis ugdymas gali būti naudingas visų vaikų ugdymosi kokybei. Kaip akademinį tobulėjimą (*academic excellence*), charakteringą katalikiškoms mokykloms, suderinti su įvairių gebėjimų vaikų ugdymu? Atsakydamas į šį probleminį klausimą autorius remiasi skirtingomis kognityvinėmis teorijomis, kurios atskleistų ne tik mąstymo, bet ir emocijų lavinimo svarbą. Dėmesio centre vėl iškyla krikščioniška ugdymo filosofija, kuri pripažįsta kiekvieno vaiko unikalumą ir vertingumą. Skirtingai nuo kitų autorių, J. M. Bartonas neatmeta specialiųjų klasių ar specialiųjų mokyklų poreikio ir jų teigiamo poveikio. Pasirenkant tarp specialiosios, arba inkliuzinės, ugdymo įstaigos arba klasės pagrindinis kriterijus yra ugdytinio gerovė ir maksimali nauda jam, kartu gerbiant ir sveikų vaikų teises. Ch. Grima-Farrell (2012) kalba apie „įtraukos kultūros“ kūrimą bendrojo ugdymo klasėse. Pagal jos pasirinktą įtraukos definiciją lygiavertiški yra neįgalūs, įprastai besivystantis mokinys ir mokytojas, nes visi ir kiekvienas turi specialiųjų poreikių. Tokioje mokyklos kultūroje gerėja visų ugdymosi kokybė. Šis požiūris išskirtinis tuo, kad į įtrauką bendroje klasėje žiūrima holistiškai ir išlaikomas dėmesys sveikų vaikų poreikiams integruotoje klasėje. Daugelio autorių apčiuopiamą įtampą kalbant apie negalią turinčių mokinių įtrauktį katalikiškose mokyklose įvardija M. Scanlanas (2009), išskirdamas moralinę, teisinę ir praktinę (funkcinę) įtraukties dimensijas, kurios tarsi trikojis laiko integracinius projektus, o kartu yra nestabilus. Autorius vis dėlto daro išvadą, kad katalikiškos mokyklos turi moralinę ir teisinę pareigą padėti specialiųjų poreikių turintiems vaikams ir turi tam praktinių gebėjimų. Minėti užsienio autoriai iš principo sutaria, kad įtrauktis praturtina visą mokyklos bendruomenę.

Lietuvių mokslininkai S. Ustilaitė, I. Kuginytė-Arlauskienė (2001), A. Galkienė (2001, 2003), J. Ruškus (2002), J. Ambrulaitis, J. Ruškus (2003), I. Kuginytė-Arlauskienė, R. Jakaitienė (2010) savo darbuose analizuoja socialinius, psichologinius, organizacinius ir metodologinius integruoto ugdymo aspektus. Lietuvoje negalios fenomeną tyrinėjęs J. Ruškus (2002) didelį dėmesį skiria asmens, turinčio specialiųjų poreikių, ir aplinkos sąveikai. Autorius teigia, kad socialinės nuostatos lemia socialinės integracijos sėkmę, inkliuzija neturėtų būti vertinama kaip priemonė, ji yra galutinis tikslas ir vertybė (Ruškus, 2002). Apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą heterogeninėje grupė-

je plačiau rašo A. Galkienė (2001, 2003). A. Galkienė (2003), analizuodama integraciją bendrojo lavinimo sistemoje, pažymi, kad reikalinga erdvė skirtingus poreikius turintiems vaikams ir aukštos kultūros bendradarbiavimas bei bendravimas. S. Ustilaitė ir I. Kuginytė-Arlauskienė (2011), atlikdamos tyrimą apie pedagogų nuostatas į neįgalųjų vaikų integraciją bendrojo ugdymo mokyklose, integracijai analizuoti pasirenka vertybinę perspektyvą. Jos pažymi, kad neįgalųjų vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas turi teigiamą įtaką visiems mokiniams. Mokytojų nuostatos į neįgalųjų vaikų integraciją lemia ir pačios integracijos sėkmę (Kuginytė-Arlauskienė, Jakaitienė, 2010). Klausimas yra panašus ir į šiame darbe keliamą – koks yra mokyklų vadovų požiūris į įtraukųjį ugdymą. I. Kuginytės-Arlauskienės ir R. Jakaitienės (2010) tyrimas išsiskiria dėl pasirinktos respondentų gyvenamosios vietos – kaimo mokyklos bendruomenės. Paaikškėja, kad kaimo mokyklose vyrauja teigiamos nuostatos dėl integracijos, iškilusias problema mokyklų bendruomenių nariai sprendžia kartu, bet pasigendama bendravimo su specialiujų poreikių turinčių mokinių tėvais.

Apibendrinant analizuotą teorinę literatūrą matyti, kad įtraukus ugdymas yra natūralus pasaulėžiūros ir ugdymo filosofijos rezultatas katalikiško ugdymo teorinėje sampratoje. Pagrindinis klausimas nėra „Ar reikalinga įtrauktis?“, bet tai, kaip įtrauktis gali padėti asmeniui ir visai besimokančiai bendruomenei.

II. Įtraukiojo ugdymo vizija Katalikų Bažnyčios dokumentuose

Tyrimo laukas yra Katalikų Bažnyčios dokumentai po II Vatikano Susirinkimo, reglamentuojantys katalikišką ugdymą. Atliekant Katalikų Bažnyčios dokumentų analizę, dokumentai buvo **atrinkti remiantis šaltinių reprezentatyvumo kriterijumi**, t. y. visi dokumentai yra oficialūs Vatikano dokumentai, skirti Visuotinei Bažnyčiai ir paskelbti po II Vatikano susirinkimo (t. y. po 1965 m.). Keletas jų:

- II Vatikano Susirinkimo krikščioniškojo auklėjimo deklaracija *Gravissimum Educationis* (1965)⁵;

Katalikiško auklėjimo kongregacijos dokumentai:

- *Katalikiškoji mokykla (L'ecole catholique)*, 1977),
- *Katalikai pasauliečiai – tikėjimo liudytojai mokykloje* (1982),
- *Žmogiškosios meilės ugdymo gairės* (1983),
- *Religinė katalikiškos mokyklos auklėjimo dimensija (Religious dimension of Education in a Catholic School. Guidelines for Reflection and Renewal)*, 1988),
- *Katalikiškoji mokykla ant trečio tūkstantmečio slenksčio* (1997),

⁵ Šis II Vatikano Susirinkimo dokumentas iki šių dienų laikomas svarbiausiu Katalikų Bažnyčios dokumentu, apibrėžiančiu katalikiško ugdymo viziją ir misiją. Jis žymi istorinį lūžio taką Bažnyčioje – II Vatikano Susirinkimą 1962–1965 metais.

- *Pašvęstieji asmenys ir jų misija mokyklose* (2002).

Atskiro Šventojo Sosto dokumento apie įtraukųjį ugdymą katalikiškoje ugdymo įstaigoje nėra, bet dokumentuose, kurie kalba apie įtraukčiai reiklias grupes, visuomet minima švietimo sistema, ugdymo įstaigos ir pan. Kadangi tyrimo lauko centre yra negalių turinčių asmenų įtrauktumas, **papildomai analizuojamas Katalikų Bažnyčios dokumentas, kuriame pasisakoma apie specifinę neįgaliųjų situaciją ugdymo kontekste,** – tai Šventojo Sosto dokumentas, skirtas Tarptautiniams žmonių, turinčių negalią, metams (1981).

1. Krikščioniškojo auklėjimo deklaracija *Gravissimum Educationis* yra pagrindinis Katalikų Bažnyčios dokumentas, nurodantis katalikiško ugdymo viziją. Jame skelbiama visuotinė teisė į mokslą suponuoja įtraukties filosofiją ir praktiką katalikiškose mokyklose. Įtraukties filosofija remiasi **krikščioniška asmens samprata** ir Dievo duota asmenine bei socialine misija: „Visi žmonės, kad ir kokia būtų jų rasė, padėtis ar amžius, dėl savo asmens orumo turi neliečiamą teisę į auklėjimą, atitinkantį kiekvieno siekiamą tikslą, pritaikytą jo savitam būdai, lyčiai, kultūrai bei tėvų tradicijoms“ (*Gravissimum educationis*, 1965). Įtrauktis reiškiasi bendradarbiavimo plėtojimu: „Kurdama draugišką bendravimą tarp skirtingų gabumų ir skirtingos padėties mokinių, puoselėjant tarpusavio supratimą“ (*Gravissimum educationis*, 1965). Akcentuojama katalikiškos mokyklos misija – paskelbti Gerąją Naujieną visiems. Tai rodo, kad skirtingi gabumai ir skirtinga „starto pozicija“ negali būti kliūtis mokymuisi ir moraliniam ugdymui.

2. Katalikiška mokykla Bažnyčios dokumentuose apibrėžiama kaip **bendruomenė**, kurioje sugyvena ir bendradarbiauja įvairūs asmenys, jungiami vieno tikslo. Pati Bažnyčia, vadinama „bendrystės namais“ ir „bendrystės mokykla“ (*Gravissimum educationis*, 1965; *L'ecole catholique*, 1977; *Pašvęstieji asmenys ir jų misija mokyklose*, 2002) katalikiškai mokyklai suteikia išskirtinį bendruomeniškumo veidą. Kitas priimamas ne tam, kad pasiektų, ką pasiekia visi, bet dėl savo paties, kaip asmens, vertingumo ir neabejotino indėlio į bendruomenę. Kitokio asmens priėmimas turi **ne tik horizontalią, bet ir vertikalios dimensiją**. Kiekvienas „kitas“ yra „nuoroda“ į Dievą, kuris visada bus „Kitas“ asmens realybėje, nes yra krikščioniškojo humanizmo šerdis: Kristus pačiam žmogui pilnatviškai parodo, kas yra žmogus ir atskleidžia jo pašaukimo kilnumą (*Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate*, 1981). Neįgalus asmuo turi ypatingą misiją atskleidžiant Dievo slėpinį. Taigi Katalikų Bažnyčios dokumentai tvirtina, kad įtraukiant neįgaliuosius ne įgyvendinama gailėstingumo veikla, bet įvyksta bendruomenės ugdymosi procesas.

3. Dokumentai išskiria ypatingą katalikiško ugdymo misiją, kuri nėra būtina užtikrinama (arba bent jau nėra prioritėtinė) pasaulietinėse institucijose, tai **religinis, moralinis ugdymas remiantis Katalikų Bažnyčios doktrina**. Čia irgi skatinamas įtrauktumas, kuris suponuoja pritaikymą „(ypač reikšminga) tarnyba tų kunigų ir pasauliečių, kurie moko juos išganymo tiesų, prisitaikydami prie auklėtinių amžiaus bei padėties, ir teikia dvasinę pagalbą, naudodamiesi aplinkybes atitinkančias priemones“ (*Gravissimum*

educationis, 1965). Moralinis ugdymas yra pritaikomas prie asmens galimybių ir yra progresyvus, ypač tarp delinkventinio jaunimo. Šalia intelektualinių, kultūrinių ir fizinių gebėjimų lavinimo katalikiškose mokyklose pabrėžiamas ir lytinis ugdymas, tam Katalikiškojo ugdymo kongregacija yra išleidusi net atskirą dokumentą – Žmogiškosios meilės ugdymo gairės (1983). Pastarajame dokumente pabrėžiama, kad lytiškumas yra vienas iš asmenybės buvimo, reiškimosi, bendravimo su kitais, žmogiškosios meilės jautimo, išreiškimo bei išgyvenimo būdų. Pirmoji įtraukiojo ugdymo sąlyga lytiniame ugdyme yra **pažinimas ir skirtybių pripažinimas**. „Žmogiškojo asmens dvilytiškumo paisymas moko abipusio pažinimo pagarbos bei skirtybių branginimo. Vyro, moters abipusiškumo patirtis gali būti paradigminė kitų skirtybių, įskaitant etninės ir religinės, atžvilgiu“ (*Žmogiškosios meilės ugdymo gairės*, Nr. 44, 1983). Kaip ir intelektualiniame, taip ir dvasiniame ar moraliniame ugdyme tikslas yra patenkinti vaiko individualius poreikius.

4. Katalikiška įtraukties vizija tikslu kelia visuminį asmens ugdymą. Visuminis asmens ugdymas kai kuriais atvejais pateisina ir segreguotas ugdymo įstaigas. Bažnyčia visada steigė pradines ir vidurines mokyklas siekdama garantuoti vaikų teisę į mokslą, II Vatikano Susirinkimas skatina neapleisti tų mokyklų ir į jas įtraukti įvairias galimybes turinčius vaikus, taip pat „daug dėmesio reikia kreipti ir į kitas, ypač reikalingas mūsų laikų sąlygomis; tai vadinamosios profesinės bei techninės mokyklos, suaugusiųjų švietimo institutai, socialinės pagalbos plėtros paskatintos nuo gimimo neįgaliųjų globos specializuotosios įstaigos“ (*Gravissimum educationis*, 1965). Tikslas nėra įtraukti visus asmenis, turinčius negalią, mokyti pagal bendrojo ugdymo programas, kaip ir nėra tikslas – atskirti. Pirmiausia mokykloje paisoma asmens kaip individualybės. Galima daryti išvadą, kad analizuojami Katalikų Bažnyčios dokumentai išeties tašku laiko asmens poreikius, kurie turi vesti į tinkamiausios jam ugdymosi aplinkos sukūrimą, padėsiančios socializacijai, integracijai ir įveiktų tų asmenų diskriminaciją, nepažeidžiant ir sveikųjų mokinių teisių. Kaip neįgaliųjų raidai yra reikalinga sveikųjų bendruomenė, taip sveikiesiems reikalingas neįgaliųjų buvimas, pabrėžia dokumentai *Gravissimum educationis* (1965), *Šventojo Sosto dokumentas, skirtas Tarptautiniams žmonių, turinčių negalią, metams (Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate*, 1981).

5. Neįgaliųjų dalyvavimas socialiniame gyvenime turi remtis trimis principais: integracija (įtrauktumas), pritaikymas (normalizavimas) ir individualizavimas (*Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate*, 1981). Įtraukiosios mokyklos vizija katalikiškame ugdyme remiasi **katalikiška asmens ir visuomenės samprata bei moraliniu imperatyvu**. Katalikiška įtraukties samprata grindžiama ne skirtybių paneigimu, bet jų pripažinimu ir pažinimu bei pagarba joms. O įtraukties tikslas yra visuminis asmens ugdymas, neatmetant galimybių segreguotų institucijų, jeigu jos tarnautų didesniai asmens gėriui. Pagrindinis kriterijus yra individualus asmens gėris, neignoruojant šalia neįgalaus asmens esančių žmonių teisių. Ypač pabrėžiama negalių turinčio asmens dovana bendruomenei ir jo misija joje, parodyti „kitą“ ir „Kitą“.

III. „Įtraukusis ugdymas Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje, vadovų (direktorių) požiūriu“

Siekiant įtraukųjį ugdymą pagrįsti remiantis Katalikų Bažnyčios dokumentais buvo atliktas Lietuvos katalikiškų mokyklų žvalgomasis atvejo tyrimas, naudojant kiekybinio tyrimo priemonę – anketavimą. Tokios tyrimo metodikos pasirinkimą lėmė maža generalinė katalikiškų bendrojo ugdymo mokyklų generalinė aibė Lietuvoje. Tuomet yra tikslinga atskirus atvejus sujungti ir traktuoti kaip vieną atvejį, o duomenis analizuoti remiantis kiekybinio tyrimo priemonėmis (Yin, 2003; Given, Ballinger, 2008). Tyrimui atlikti buvo sukurta anketa mokyklų vadovams. Anketoje buvo 31 uždarojo tipo klausimas. 1–8 klausimas skirti bendrai informacijai gauti, 9–14 – apie asmens sampratą. 15–18 – apie moralinį (lytinį) ugdymą, 21–25 – apie sielovadą įtraukties kontekste, 26–31 – apie neįgalaus asmens įtaką bendruomenei. 9–31 klausimai prasideda preambulėmis, parengtomis remiantis Katalikų Bažnyčios dokumentais. Preambulės tikslas – padėti suprasti toliau einantį klausimą. Jame dalyvavusi mokykla suvokiama ne kaip atskiras atvejis, bet kaip dalis katalikiškų mokyklų atvejo Lietuvoje (Yin, 2003; Scalan, 2009), todėl tarpusavyje jos nėra lyginamos. Remiantis R. Yino (2003) bandomojo tyrimo samprata, toks tyrimas gali būti įžanga platesnei socialinei ir edukologinei studijai. Tai bandomasis tyrimas ruošiantis platesniam giluminiam kokybiniam tyrimui. Planuojant įtraukiojo ugdymo katalikiškose bendrojo ugdymo mokyklose Lietuvoje tyrimo strategijas buvo atkreiptas dėmesys į pagrindinius dokumentų analizėje identifikuotus įtraukiojo ugdymo požymius.

Neįgalaus asmens ugdymo katalikiškoje mokykloje apibrėžimo ryškiausi požymiai:

- 1) Iš asmens orumo kylantis įtraukusis ugdymas (*Gravissimum educationis*, 1965);
- 2) Sąlygų pritaikymas (normalizacija) (*Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate*, 1981);
- 3) Moralinis (lytinis) ugdymas (*Žmogiškosios meilės ugdymo gairės*, 1983);
- 4) Sielovada: religinis, vertybinis ugdymas (*L'ecole catholique*, 1977; *Religious dimension of Education in a Catholic School. Guidelines for Reflection and Renewal*, 1988);
- 5) Neįgaliojo asmens dovana bendruomenei (*Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate*, 1981).

Remiantis šiais požymiais, sudaryta tyrimo priemonė (klausimynas) mokyklų vadovams. Griežtai struktūruotas kiekybinis interviu buvo išsiųstas visų Lietuvos katalikiškų bendrojo ugdymo mokyklų vadovams. Mokyklų vadovai tyrimo respondentais pasirinkti neatsitiktinai. Suponuojama, kad jie yra susipažinę su Katalikų Bažnyčios dokumentais apie ugdymą, žino Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą ir kitus normatyvinius aktus bei geriausiai pažįsta savo mokyklos realybę ir gali tyrimo objektą aptarti visapusiškai.

Tyrimo organizavimas. Nacionalinė katalikiškųjų mokyklų asociacija (toliau – NKMA) vienija nevalstybines katalikiškas mokyklas (toliau – KM), teikiančias bendrąjį (pradinį, pagrindinį ir vidurinį) ir profesinį ugdymą bei katalikiškos krypties bendrojo ugdymo mokyklas (toliau – KKM), teikiančias pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą,

profesines, specialiąsias, neformaliojo ugdymo mokyklas ir ikimokyklines švietimo įstaigas. 2013 m. NKMA duomenimis, bendrąjį ugdymą teikia dvidešimt nevalstybinių katalikiškų mokyklų ir katalikiškos krypties valstybinių ugdymo įstaigų. Tik šios mokyklos yra pasirinktos įtraukiojo ugdymo katalikiškose mokyklose **žvalgomajam atvejo tyrimui** ir apibrėžia atvejo tyrimo kiekybines ribas. Tyrimo imtis buvo formuota tiksline principu.

Klausimynai buvo išsiųsti dvidešimties bendrojo ugdymo katalikiškų arba katalikiškos krypties mokyklų vadovams. Anketas užpildė 14 vadovų, trys informavo, kad jų ugdymo įstaigoje nesimoko specialiųjų poreikių turintys vaikai ir jie anketos nepildė, trijų mokyklų vadovai neatsiuntė jokios informacijos ar duomenų šiam tyrimui. Todėl tyrimo imtis yra 14 tyrime dalyvavusių mokyklų, kurios atspindi 70 proc. Lietuvoje esančių bendrojo ugdymo katalikiškų ir katalikiškos krypties mokyklų. Jos traktuojamos kaip visuminis vienetas žvalgomajame atvejo tyrimo, todėl tyrimo rezultatai pateikiami aprašomuoju būdu.

Tyrimo „Įtraukusis ugdymas Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje, vadovų (direktorių) požiūriu“ rezultatai. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad:

1) Lietuvoje tarp KM ir KKM besimokančių vaikų yra įvairioms specialiųjų poreikių grupėms priskirtų vaikų. Tyrimo specialieji poreikiai buvo grupuojami pagal 2012 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintą pagalbos gavėjų klasifikaciją, pagal kurią, remiantis Pedagoginės psichologinės tarnybos (toliau – PPT) išvadomis, vaikai turi teisę gauti specialiąją pagalbą. KM ir KKM daugiausiai mokosi mokymosi sutrikimus ir kalbos bei kalbėjimo sutrikimus turintys mokiniai (šias negalias nurodė vienuolika iš keturiolikos tyrime dalyvavusių mokyklų). Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokyklų nurodė, kad jose mokosi mokiniai, turintys intelekto, klausos, regos, judesio ir padėties, elgesio ir emocijų, kompleksinius sutrikimus ir sulėtėjusią raidą. KM ir KKM mokosi nedidelis skaičius mokinių, turinčių mokymosi sunkumų dėl nepalankios aplinkos veiksnių ir besimokančių negimtąja kalba bei gyvenančių kitoje kultūrinėje (kalbinėje) aplinkose taip pat turinčių įvairių raidos sutrikimų (pvz., autizmo). Kai kurios nepriima tam tikrų ugdymosi poreikių turinčių vaikų, pvz., turinčių judesio ir padėties sutrikimų, nes nėra pritaikytos patalpos. Vienas klausimyną užpildęs mokyklos vadovas nurodė, kad pas juos nesimoko vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, o vienoje mokykloje šalia įtraukties bendrojo ugdymo klasėse yra ir lavinamoji klasė. Pusė mokyklų (8) nurodė, kad daugiausia vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, mokosi I–IV pradinio ugdymo klasėse. Apibendrinant mokyklų pateiktą bendrąją informaciją, galima teigti, kad Lietuvoje KM ir KKM integruoja specialiųjų poreikių turinčius mokinius. Daugiausia specialiųjų poreikių turinčių mokinių mokosi pradinio ugdymo klasėse, o vienoje klasėje vidutiniškai mokosi 2–3 specialiųjų poreikių turintys mokiniai.

2) Analizuojant įtraukųjį ugdymą, kylantį iš Katalikų Bažnyčios suvokties apie asmens orumą, paaiškėjo, kad KM ir KKM vaikai gauna arba iš dalies gauna integralų ugdymą, apimantį fizinius, moralinius ir intelektualinius gebėjimus. Daugiau nei pusė tyrime

dalyvavusių mokyklų vadovų (8) mano, kad katalikišką ugdymą taikančios mokyklos turėtų daugiau dėmesio skirti vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, nei valstybinės ar kitos privačios mokyklose. Įtraukiojo (inkliuzinio) ugdymo pagrindimu laikoma katalikiškos mokyklos filosofija, kuri pripažįsta kiekvieno asmens unikalumą. Taip pat nurodo palaikančią krikščionišką bendruomenę; nuostatą, kad mokymasis nėra tik žinių sandauga, bet visapusiškas ugdymas. Kaip nurodo mokyklų vadovai, KM ir KKM kokybiškesnį (nebūtinai skaitlingesnį) specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą galėtų organizuoti, jeigu būtų: geresnis pedagoginis pasirengimas dirbti, atsižvelgiant į įtraukties kontekstą, didesnis finansavimas, oficialus Bažnyčios paraginimas. Tyrime paaiškėja holistinis požiūris į įtrauktį: KM ir KKM įtrauktis grindžiama skirtybių pažinimu ir pripažinimu, tai nuolat pristatoma ir aptariama. Tik trys mokyklos nurodė, kad apie negalią kalbama mažai ir tik individualiai, ir nė viena nenurodė, kad nekalbama. Daugiausia mokyklų nurodė, kad baigę mokyklą mokiniai mokosi profesinėse mokyklose (8) arba aukštesnėje vidurinio ugdymosi pakopoje (5), dirba (6). Keturi respondentai (trečdalis dalyvavusių tyrime) nurodo, kad baigę jų mokyklą mokiniai lieka namuose. Tyrime išryškėja tendencija, kad KM ir KKM vykdo visuminį įtraukųjį ugdymą, bet jo tęstinumas nėra visiškai užtikrinamas. Remiantis vadovų nuomone, siekiant kokybiškesnės įtraukties reikalingas geresnis pedagogų paruošimas dirbti įtraukties sąlygomis ir geresnis finansavimas.

3) Įtraukaus ugdymo sąlygos KM ir KKM, remiantis trimis aspektais – integracija, pritaikymu ir individualizavimu, – buvo vertinamos pagal penkiabalę sistemą. Aukščiausią įvertinimą gavo integracija, t. y. specialiųjų poreikių turintys vaikai priimamai į bendrojo ugdymo klases, dalyvauja mokyklos bendruomenės gyvenime ir ugdymo procese. Mokyklų *pritaikymą* gerai (ketvertu) įvertino mažiau negu pusė mokyklų vadovų. Net aštuoniose iš keturiolikos mokyklų erdvė nėra pritaikyta, vadinasi, šios mokyklos neturi sąlygų priimti mokinių, turinčių sunkesnių judesio ir padėties sutrikimų, taip pat tik dvi mokyklos nurodė, kad neįgalieji turi jiems reikalingas priemones: kompiuterius, FM siųstuvus ir pan. Individualizavimas gerai buvo įvertintas 7 mokyklų vadovų, ir tik vienas nurodo, kad jų mokykloje yra labai gerai atsižvelgiama į vaiko gebėjimus, individualizuojama veikla, užduotys, ugdymo turinys. Galima įžvelgti tendenciją, kad KM ir KKM integracija yra vykdoma gerai ir labai gerai, deja, pritaikymas ir individualizavimas nėra visiškas. Todėl įtrauktis dažnai pasireiškia mokinių priėmimu į bendrojo ugdymo procesą, nors jiems ne visiškai sudarytos galimybės dalyvauti ir patirti asmeninę sėkmę.

4) Katalikiškos mokyklos išsiskiria moraliniu ugdymu. Kaip šis katalikiško ugdymo sandas įgyvendinamas įtraukties atveju? Visi tyrime dalyvavę vadovai nurodo, kad specialiuosius ugdymosi poreikius turintys mokiniai dalyvauja kartu su visais lytinio ugdymo ir sielovados programose ir 12 iš 14 mokyklų dalyvauja socialinėje praktikoje. Didžioji dalis mokyklų rengia vaikus sakramentams, bet tai vykdoma bendrai. Viena mokykla nurodė, kad, atsiliepdami į vaikų ir tėvų pageidavimą, specialiųjų poreikių turintiems vaikams organizuoja tik jiems pritaikytą katechezę pačioje gimnazijoje.

Apklausoje nė viena mokykla nenurodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams būtų pritaikyta arba individualizuota sielovados veikla, moralinis ugdymas ar socialinė praktika. Šie gauti tyrimo duomenys dar kartą patvirtina, kad specialiųjų poreikių turintys mokiniai įtraukiami į bendras programas, bet sielovados ir moralinio ugdymo pritaikymas ir individualizavimas beveik nevykdomas.

5) Įtegravus mokinį į bendrojo ugdymo klasę yra kuriama įtraukties bendruomenė. Čia, kaip nurodo respondentai, svarbiausias vaidmuo tenka klasių auklėtojams ir pagalbos vaikui specialistams. KM ir KKM gailėstingumo ir solidarumo ugdymas vyksta per sudarytas sąlygas sveikiems mokiniams patirti solidarumą ir gailėstingumą. Galima manyti, kad įtrauktis yra mažai verbalizuojama, nes daugiausia mokyklų vadovų teigia, kad negalią turintys vaikai „įtrauktį patiria atlikdami darbus ir dalyvaudami veikloje“ (13). O įprastai besivystančius vaikus neįgalieji „moko tolerancijos“, „moko bendrytės“, „atskleidžia žmonijos įvairumą ir žmogaus slėpinį“. Mažiausiai pritarimų sulaukė teiginys „leidžia iškelti kitus sėkmės kriterijus“. Analizuojant įtraukties bendruomenę išryškėja, kad svarbiausi jos veikėjai yra klasių auklėtojai ir pagalbos vaikui specialistai. Pati įtrauktis yra visapusiškai naudinga, nors mažai verbalizuojama, bet patiriama per veiklą ir situacijas.

Išvados

1. Įtraukiojo ugdymo katalikiškose mokyklose sampratos, ypač jos turinio erdvės, analizė rodo: a) nekliamas klausimas, ar katalikiškose mokyklose turi mokytis specialiųjų poreikių turintys vaikai – tai yra priimama kaip norma, atitinkanti krikščionišką asmens prigimtinio vertingumo sampratą, natūrali krikščioniškos pasaulėžiūros pasekmė; b) pabrėžiamas įtraukiojo ugdymo kokybinis aspektas – kaip tai organizuoti išlaikant katalikiško ugdymo pagrindinius sandus (akademinį tobulėjimą, moralinį ugdymą, socialinį aktyvumą, religinį ugdymą ir pan.); c) tyrimai nagrinėtoje literatūroje rodo, kad nepaisant katalikiško ugdymo turinio palankumo įtraukčiai, kokybiškam jos įgyvendinimui dažniausiai trukdo finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumas bei atotrūkis tarp teorijos ir praktikos mokyklinėje veikloje.
2. Katalikų Bažnyčios dokumentuose ryškėja teologinis įtraukties pagrindimas: asmuo priimamas dėl jo paties, kaip asmens, vertingumo ir neabejotino indėlio į bendruomenę, nes katalikiškos mokyklos definicija turi atitikmenų su krikščioniškos bendruomenės, kurioje gyvena ir bendradarbiauja įvairūs asmenys, jungiami vieno tikslo – evangelinių vertybių, vizija. Teologiniame įtraukties pagrindime ryški nuoroda į Dievą, kaip *Kito*, pažinimą susidūrus su negalią turinčio asmens slėpiniu. Dėl kiekvieno asmens unikalumo ir vertingumo katalikiška įtraukties

samprata grindžiama ne skirtybių paneigimu, bet jų pripažinimu ir pažinimu bei pagarba joms.

3. Tyrime „Įtraukusis ugdymas Katalikų Bažnyčios dokumentų retrospektyvoje, vadovų (direktorių) požiūriu“, išryškėja, kad:
 - Vidutiniškai katalikiškose bendrojo ugdymo mokyklose vienoje klasėje mokosi 2–3 specialiųjų poreikių turintys moksleiviai, o didžiausias jų skaičius yra pradinio ugdymo klasėse.
 - Katalikiškos mokyklos vykdo visuminį įtraukųjį ugdymą, tačiau jo tęstinumas (profesinės studijos, pritaikyto darbo galimybės) ne visada užtikrinamas.
 - Įtrauktis dažnai pasireiškia mokinių priėmimu į bendrojo ugdymo procesą, bet ne pritaikytomis galimybėmis visiškai dalyvauti ir patirti asmeninę sėkmę.
 - Religiniame auklėjime specialiųjų poreikių turintys mokiniai įtraukiami į bendras programas, bet sielovados ir moralinio ugdymo pritaikymas ir individualizavimas beveik nevykdomas.
 - Akcentuojamas neįgaliojo vaidmuo kuriant bendruomenę su sveikais vaikais, bet vertikalią neįgaliojo misijos ašį, kurią akcentuoja teologinė dokumentų prieiga, nėra vadovų minima.

Gretinant Katalikų Bažnyčios dokumentų ištaras apie asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymą ir mokyklų vadovų pateiktą informaciją matyti daugiau funkcinis, bet ne filosofinis atotrūkis tarp siekiamybės ir realybės. Vadovai nekvestionuoja įtraukties, tačiau daugiau kaip pusė nurodo, kad įtrauktį riboja finansinės galimybės ir žmogiškieji išteklių bei mokytojų pasirengimas. Tai atitinka ir literatūroje nagrinėtų tyrimų išvadas. Tokie tyrimo rezultatai suponuoja mintį, kad mokyklos dar nėra pakankamai pasirengusios įtraukti ir tai disonuoja su Katalikų Bažnyčios doktrina, kad visi gali būti priimti ir gauti holistinį ugdymą.

Tolesniam atvejo tyrimui būtų tikslinga taikyti trianguliacinį metodą (skirtingus duomenų šaltinius): pasitelkus kiekybinio tyrimo priemones, giliau ištirti įtraukties situaciją, kokybiniu giluminiu interviu su ekspertais išsiaiškinti įtraukties sampratą, pasirinkus keletą mokyklų atlikti lauko stebėjimą. Dėl mažos generalinės imties visas katalikiškas bendrojo ugdymo mokyklas būtų tikslinga toliau traktuoti kaip atvejį, o ne kaip atskirus daugybinius atvejus. Juolab kad žvalgomas tyrimas neatskleidė ryškių prieštarų tendencijų ar didelio skirtumo tarp mokyklų, kaip atskirų vienetų pateiktų duomenų. Tolesnis tyrimas leistų detalizuoti silpnąsias įtraukties katalikiškose mokyklose grandis ir modeliuoti specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo organizavimą, remiantis katalikiško ugdymo paradigma.

Literatūra

- Ambrulaitis, J., Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2, 61–72.
- Barton, J. M. (2000). To include or not to include? That is no question. *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice*, 3 (3), 329–341.
- Bello, A. D. (2006). The Status of special Education Services in Catholic High Schools: Attributes, Challenges And Needs. *Exceptional Children*, 461–481.
- Blackett, M. E. (2001). Recommendations for Catholic school administrators in facilitating special education services. *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice*, 4 (4), 479–493.
- Documento della Santa Sede per l'Anno Internazionale delle persone handicapate (Šventojo Sosto dokumentas, skirtas Tarptautiniams žmonių, turinčių negalią, metams)*. (1981). Prieiga per internetą: http://www.chiesacattolica.it/ucn/siti_di_uffici_e_servizi/ufficio_catechistico_nazionale/00001548_Documenti_sulla_Disabilita.html.
- Galkienė, A. (2001). *Keli integruoto ugdymo aspektai*. Vilnius: Viltis.
- Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Given, L. M., Ballinger, C. (2008). Case Study. *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods*, I (68–70, 284–292). London: Sage Publications.
- Grima-Farrell, Ch. (2012). Bridging the Research to Practice Gap to Respond to Student and Teacher needs in Catholic School Settings: A Colaborative School and University approach. *Journal of Catholic School Studies*, 84, 66–76.
- Yin, R. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Katalikai pasauliečiai – tikėjimo liudytojai mokykloje*. (1982). Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/katalikai-pasaulieciai-tikejimo.html.
- Katalikiškoji mokykla ant trečio tūkstantmečio slenksčio*. (1997). Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/katalikiskoji-mokykla.html.
- Krikščioniškojo auklėjimo deklaracija Gravissimum educationis*. (1965). Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gravissimum-educationis.html.
- Kuginytė-Arlauskienė, I., Jakaitienė, R. (2010). Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais. *Socialinis darbas*, 9 (1), 122–131.
- L'école catholique*. (1977). Prieiga per internetą: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_19770319_catholic-school_fr.htm.
- Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas*. (1991). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2319&p_query=&p_tr2=.
- Lietuvos švietimo koncepcija*. (1992). Prieiga per internetą: <http://old.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>.
- Long, T. J., Schuttloffel, M. J. (2006). A Rationale for Special Education in Catholic Schools. *Catholic Education: A journal of Inquiry and Practice*, 9 (4), 443–452.

- Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas. (2011). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408134&p_tr2=2.
- McLuaghlin, T. H. (1997). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija*. Kaunas: Technologija.
- Pašvęstieji asmenys ir jų misija mokykloje. (2002). Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/pasvestieji-ir-misija-mokykloje.html.
- Religious dimension of Education in a Catholic School. Guidelines for Reflection and Renewal*. (1988). Prieiga per internetą: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_19880407_catholic-school_en.html.
- Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ustilaitė, S., Kuginytė-Arlauskienė, I., Valančiūtė, L. (2011). Pedagogų nuostatos į neįgaliųjų integraciją bendrojo lavinimo mokyklose. *Socialinis darbas*, 10 (2), 241–254.
- Scanlan, M. (2009). Moral, Legal, and Funcional Dimensions of Inclusive Service Delivery in Catholic Schools. *Catholic Education: A journal of Inquiry and Practice*, 12 (4), 536–552.
- Socialiniai tyrimai švietime*. (2008). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Žmogiškosios meilės ugdymo gairės*. (1983). Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/zmogiskosios-meiles-ugdymo.html.

The Catholic School: Education of a Person with Disability in the Light of the Catholic Church Documents

Vilija Targamadžė¹, Danguolė Gervytė²

¹ Vilnius University, Faculty of Philosophy, Department of educology, Universiteto St. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lithuania, vilija.targamadze@gmail.com

² Catholic High school “Versmė”, Architektų St. 85, LT-04208 Vilnius, Lithuania, danguole.gervyte@vvkg.lt

Summary

Relevance. On one hand Catholic schools have a tradition of caring for the weakest, of paying attention to each person and to his or her needs; on the other hand, factually, they do not differ from other schools in the aspect of integrating of people with disabilities, as shown by the sources studied. Why is there a discrepancy between the paradigm of Catholic education and its realization? Authors (J. M. Barton (2000), M. E. Blackett (2001), J. Ruškus (2002), D. A. Bello (2006), T. J. Long, M. J. Schuttloffel (2006), A. Galkienė (2008), M. Scalán (2009), C. Ch. Grima-Farrell

(2012), who have studied inclusive Catholic education pay more attention to the pedagogical or administrative questions raised by inclusive education than to the philosophical basis of such a choice. As a matter of fact, the analysis of Catholic education under the aspect of inclusive education is a new thing in Lithuania. The practical use of the research is the evaluation of the situation, with the identification of the weak aspects of inclusive education in Lithuania. This would allow, in the future, modeling the organization of the education of pupils with special needs on the basis of the paradigm of Catholic education.

Problem question for the research: what is the situation of inclusive education in Catholic schools in Lithuania? How is it related to the conception of inclusive education expressed by the documents of the Catholic Church?

The aim of the research: on the basis of empirical research find out the tendencies of inclusive education in Catholic Schools in Lithuania according to the documents of Catholic Church.

The objectives of the research: 1. Make a survey of scientific literature about inclusive education in Catholic schools. 2. Analyze the vision of inclusive education contained in Church documents and the Church's declarations about persons with a handicap, their needs and their rights. 3. Analyze the inclusive education in catholic schools according to the documents of Catholic Church.

Methods of the research: 1. Survey of scientific literature and research results on inclusive education in Catholic schools. 2. Analyze documents of the Catholic Church from Vatican II on Catholic education and persons with a handicap. 3. Case study on the education of people with disabilities in Catholic schools.

The analysis of the understanding of inclusive education in Catholic schools shows that: 1. It is obvious that students with disabilities should be integrated – this is understood as a norm and as a natural consequence of the Christian understanding of the value of each human person. 2. We underline the qualitative aspect of inclusive education – how it can be organized while, at the same time, maintaining the major components of Catholic education. 3. Practical research shows that, although Catholic education is favorable to inclusiveness, there are many obstacles to its qualitative realization: there is often a lack of financial and human resources, and, as a result, a gap between theory and practice. The documents of the Catholic Church show very clearly the theological grounds of inclusiveness: the person is accepted for his/her own valuable and unquestionable contribution to the community as a human person, since the definition of a Catholic school corresponds to that of a Christian community in which various persons, joined by a common aim live out the values of the Gospel and collaborate. The empirical method was applied in 17 Lithuanian Catholic schools, all of which were analyzed not as multiple cases, but as part of one case-situation of Catholic schools in Lithuania. The empirical research findings reveal that inclusiveness often means that students with disabilities are accepted in the common educational process, but without adapted conditions necessary for a full participation in this process and for personal success. As far as religious education is concerned, students with special needs are integrated in common programs, but there is practically no adaptation or personalization of pastoral work or moral education. The role of the disabled person in forming a community with

other students is enhanced, but the vertical, transcendental dimension of his/her mission, which is underlined by the theological approach of the documents, is not mentioned by the schools authorities. Comparison between declarations of the Church documents on people with special needs and the information received from the schools shows a discrepancy between the aim and the reality as evaluated by school authorities, which is more functional than philosophical.

Keywords: *teaching pupils with special educational needs, catholic school, inclusive education, integration, Catholic Church's documents, person with disabilities.*

Įteikta / Received 2014-09-10
Priimta / Accepted 2014-09-14